ГОСУДАРСТВЕННАЯ
ОРДЕНА ЛЕНИНА
БИБЛИОТЕКА
СССР
им. А. С. Пушкина

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

1987 чылдың май 31 воскресенье № 127 (13427)

1925 чылда үнделгелеттинген. Өртээ 3 кепеек

Варшава Керээзиниң киржикчилери күрүнелерниң Политиктиг Консультативтиг Комитединиң чөвүлел хуралының КОММЮНИКЕЗИ

Варшава Керээзиниң киржикчилери күрүнелериниң Политиктиг Консультативтиг Комитединиң найырал, кады ажылдажылга болгаш боттарынга дузалажылга дугайында чөвүлел хуралы 1987 чылдың май 28—29-та Берлинге болган. Аңаа кириштикенер:

Болгария Улус Республикадан — Тодор Живков, Болгарияның Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Чиргине секретары, Болгария Улус Республиканың Күрүне Чөвүлелиниң Даргазы, делегацияның баштыңы; Георгий Аначасов, БКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, БУР-ның Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы; Добри Джуров, БКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, БУР-ның улусчу камгалал министри; Милко Балев, БКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, секретары; Петр Младенов, БКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, БУР-ның даштыкы херектер министри;

Венгр Улус Республикадан— Янош Кадар, Венгрияның Социалистиг ажылчын партиязының Чиргине секретары, делегацияның баштыңы; Дьердь Лазар, ВСАП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ВУР-нуң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы; Матьяш Сюреш, ВСАП ТК-ның секретары; Петер Варкони, ВСАП ТК-ның кежигүнү, ВУР-нуң даштыкы херектер министри; Ференц Карпати, ВСАП ТК-ның кежигүнү, ВУР-нуң камгалал министри;

Герман Демократтыг Республикадан — Эрих Хонеккер, Германияның Социалистиг чангыс аай партиязының Төп Комитединиң Чиргине секретары, Германи Демократтыг Республиканың Күрүне Чөвүлелиниң Даргазы, делегацияның баштыңы; Вилли Штоф, ГСЧП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ГДР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы; Герман Аксен, ГСЧП ТК-ның Политбюро кежигүнү, секретары; Эгон Кренц, ГСЧП ТК-ның Политбюро кежигүнү, секретары, ГДР-ниң Күрүне Чөвүлелиниң Даргазының орлакчызы; Гейнц Кесслер, ГСЧП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ГДР-ниң национал камгалал министри; Гюнтер Миттаг, ГСЧП ТК-ның Политбюро кежигүнү, секретары, ГДР-ниң Күрүне Чөвүлелиниң Даргазының орлакчызы; Оскар Фишер, ГСЧП ТК-ның кежигүнү, ГДР-ниң даштыкы херектер министри;

Польша Улус Республикадан — Войцех Ярузельский, Польшаның Каттыскан Ажылчын партиязының Төп Комитединиң Чиргине секретары, Польша Улус Республиканың Күрүне Чөвүлелиниң Даргазы, делегацияның баштыңы; Збигнев Месснер, ПКАП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ПУР-нуң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы; Юзеф Чёрек, ПКАП ТК-ның Политбюро кежигүнү, секретары; Мариан Ожеховский, ПКАП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ПУР-нуң даштыкы херектер министри; Флориан Сивицкий, ПКАП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ПУР-нуң национал камгалал министри;

Румыния Социалистиг Республикадан — Николае Чаушеску, Румынияның Коммунистиг партиязының Чиргине секретары, Румыния Социалистиг Республиканың Президентизи, делегацияның баштыңы; Константин Дэскэлеску, РКП ТК-ның Политкүүскомунуң кежигүнү, РСР-ниң чазааның Премьер-министри; Ион Стоян, РКП ТК-ның Политкүүскомунуң кежигүнүнге кандидат, секретары; Василе Миля, РКП ТК-ның Политкүүскомунуң кежигүнүнге кандидат, РСР-ниң национал камгалал министри; Ион Тоту, РКП ТК-ның Политкүүскомунуң кежигүнүнге кандидат, РСР-ниң даштыкы херектер министри; Георге Карапфил, РСР-ниң ГДР-де элчини;

Совет Социалистиг Республикалар Эвилелинден — М. С. Горбачев, Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Чиргине секретары, делегацияның баштыңы; А. А. Громыко, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы; Н. И. Рыжков, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы; Э. А. Шеварднадзе, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри; С. Л. Соколов, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, ССРЭ-ниң камгалал министри; В. А. Медведев СЭКП ТК-ның секретары;

Чехословак Социалистиг Республикадан — Густав Гусак, Чехословакияның Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Чиргине секретары, Чехословак Социалистиг Республиканың Президентизи; делегацияның баштыңы; Любомир Штроугал, ЧКП ТК-ның Президиумунуң кежигүнү, ЧССР-ниң чазааның Даргазы; Васил Биляк, ЧКП ТКның Президиум кежигүнү, секретары; Милош Якеш, ЧКП ТК-ның Президиум кежигүнү, секретары; Богуслав Хиеупек, ЧКП ТК-ның кежигүнү, ЧССР-ниң даштыкы херектер министри; Милан Вацлавик, ЧКП ТК-ның кежигүнү, ЧССР-ниң национал камгалал министри.

Чөвүлел хуралдың ажылынга Варшава Керээзиниң киржикчилери күрүнелериниң каттыскан Чепсектиг Күштериниң Кол командылакчызы Совет Эвилелиниң Маршалы В. Г. Куликов; ПКК-ның Чиргине секретары, Герман Демократтыг Республиканың Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының орлакчызы Герберт Кроликовскиий база киришкен.

1. Чөвүлел хуралдың киржикчилери Европада болган нииитизи-биле делегейде байдалды делгересигей-биле чугаалажып көрген. Делегейде болуушкунианың хөгжүлдези, делегей харылзааларында өскерлиишкиннер, күрүнелерниң бот-боттарының аразында хамаарылгалыының өзүп турары, эртем-техниктиг депшилге, чижеглээр чүве чок үргедекчи күштүг чепсектиг тургусканы чаа утаап бодаашкыны, дайыныыр болган тайбыңның, чепсегленишкинии дүжүрериниң айтырыгларына, өске-даа нарын бүгүнниинииң болган девискээрниң нарын айтырыгларынга чаа ёзу-биле көөрүн, ол ёзугаар алырга ядролуг чепсек күрүнелериниң аймыл чок чоруунуң магадылалы болур «ядролуг кичээндиргэ» концепциязындан ойталаарын негеп турар. Ядролуг дайынга тиилекчилер турбас. Дайынны чайладыры, ону кижи төрелгетениниң амыдыралындан кезээ мөңгези-биле чок кылыры, черге тайбыңны камгалаары, боо-чепсекти эңдере будүрерин соксадыры болгаш чепсегленишкинии, чүнүң-даа мурнунда боо-чепсекти долузу-биле болгаш бүгү-ниити дүжүрериниче утланган ядролуг чепсекти дүжүрериниче утланган тодаргай хемчегларни ап чорударыниче шилчиири эң чугула соруглга болур деп бүзүрелди олар бадыткаан. Ону кылырынга бүгү күрүнелериниң, тайбыңга ынакшылдыг бүгү күштериниң күженишкиннерин каттыштырары, күрүнелер аразынга, ылаңгыя янзыбүрү социал системаларга болгаш оларның шериг-политиктиг эвилелдерииге хамаарыжып турар күрүнелериниң аразында харылзааларга бүзүрежишкиинии бижыглаары, шериг талазы-биле бот-боттарының сагышсыраашкыннарын, соруглгаларын болгаш бодалдарын шын билчиири эргежок чугула.

Варшава Керээзиниң киржикчилери күрүнелери оларның шериг доктриназы камгалал шынарлыг, болдуиуп болур кудуку деңнелге шериг күштериниң деңзигүүрүн турғузарының эргежок чугуладын, камгалалга эргежок четчир кызыгаарга чедир шериг күчүлерин кызырарының чогумчалыын барымдаалап турарын база катап медеглээн. Ол айтырыг талазы-биле документнии хүлээп алган, ону пардаан.

2. Ядролуг халапче кижи төрелгетениниң чоокшулап бар чылдарын соксадыры-биле ядролуг боо-чепсекти дүжүрер талазы-биле дараазында практиктиг базымнарны боттандырып чорудар арга амгы үеде тургустуунуп келген деп, чөвүлел хуралдың киржикчилери саналан:

— Рейкьявикке чедип алдынган принципиалдыг дугуржулгаларының үндезинниге Европага ортумак ыракшылдың бүгү-америк болгаш совет ракеталарын чок кылыр дугайында дугуржулганы соңгаарлатпайн чарар. Аңаа ат салганының соонда Барыын Европага америк ортумак ыракшылдың ракеталарын тургусканынга харыы хемчег кылдыр тургускан совет ракеталарны ГДР-ниң болган ЧССР-ниң чазактары-биле дугуржулга ёзугаар оларны ол чурттардан үндүрер.

— Европада оператив-тактиктиг совет болгаш америк ракеталарны хары угда узутказар, Совет Эвилелиниң чөөн чүгүлде болгаш АКШ-тың девискээринде ындыг ракеталарның талазы-биле чугаалажышкыныарны кылыр.

— Тактиктиг ракеталарны кириштирбишаан, Европада ядролуг тактиктиг чепсектериниң дугайында айтырыгны Варшава Керээзиниң киржикчилери күрүнелериниң Будапештиге кылган инициативазынга дүүштүр хөй талалыг чугаалажышкыннарга шинтпирээр.

— РУК талазы-биле Керээниң чурумун хары угда быжыглавышаан, стратеттиг шаап халдаарының чепсектерии боттуу-биле кызырар дугайында дугуржул алыр. ССРЭ-ниң болгаш АКШ-тың стратеттиг согуушкун кылыр чепсектериниң 50 хуузун 5 чыл дургузунда кызырар болгаш оларны оон-даа ыңай кызырар дугайында чугаалажышкыннарны кылыр дээш эвилелчи социалистиг күрүнелер туржуп турар.

— Ядролуг чепсектерни чогаадырын, бүдүрерии болгаш сайзырангайжыдарын соксадыр, оларны кызырар болгаш узутказар херекке биргии эвилегиниң хемчээ кылдыр ядролуг шенелделерии бүрүн хоруурун чедип алыр. Бо талазы-биле чогуур дугуржулгаларны чедип алыр дээш долу хемчээлдиг чугаалажышкыннарны доп-дораан эгелээрии Варшава Керээзиниң киржикчилери күрүнелер саналдап тур.

Космос делгемнинге чепсектиг тургустуна бээрии болдурбас дээш, РУК талазы-биле Керээни шыгыы сагыыры дээш, спутиикке удур системаларны болгаш «Космос-нер» класстыг чепсектерии хоруур дугайында, космоска боо-чепсектерии эңдере тургузарын болдурбас дугайында дугуржулгаларны чедип алыры дээш, чогумчалыг үндезинге, бүгү кижи төрелгетениниң чаагай чоруунга бараан кылдыр космосту чүгле тайбың ажыглаары дээш Чөвүлел хуралдың киржикчилери шинтпирлиг туржуп турар.

Стратеттиг шаап халдаашкын чепсектиинге, РУК талазы-биле Керээниң чурумун быжыглаарынга, а ол ыңкаш ядролуг шенелделерге хамаарыштыр ССРЭ-ниң болган АКШ-тың аразынга дугуржулгаларның «кол чүүлдерин» ажылдап кылыры чугула деп, эвилелчи социалистиг күрүнелериниң удуртукчулары саиап көрген, ынчаарга ук чүүлдер ОЫР талазы-биле керээге ат салыры-биле чергелештирип. ССРЭ-ниң болган АКШ-тың аразынга дээш деңнелге дугуржулганың чүүлү болган юридика талазы-биле хүлээндирер совет-америк дугуржулгаларны белеткээриигe үндезин болур ийик.

Европаның бүгү күрүнелери, хамыктың мурнунда ийи эвилелдериниң кежигүниери күрүнелер, ядролуг чепсегленишкинии дүжүрериниң чорудулгазынга, чогуур чугаалажышкыннарның чедишкинииг болурунга идепкейлиг идигни бээри чугула деп, эвилелчи социалистиг күрүнелериниң удуртукчулары саиап турар. Ядролуг чепсекти болгаш масеалыг узутказашкынның чепсээнии еске-даа хевирлерии амгы чүс чылдың төнчүзүнге чедип узутказар соруглга-биле тодаргай дугуржулгаларны ийи талаларынга, оон иштинде үшкү чурттарга, өөредилге төптеринге, күрүнелериниң болгаш хуудаа складтарга база оларны белеткеп, кылыр заводтаргадаа хаидырган турар ужурлуг.

Аиаа боо-чепсекке хамаарыштыр кызырыышкын талазы-биле ажылды контрольдаарының хемчеглер-биле чергелештир кызырыышкынның соонда арткан шериглериниң дайынчы ажыл-чорудулгазынга хайгааралды тургузары чугула болур ийик.

7. Европага айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазы-биле чөвүлел хуралдың киржикчилери күрүнелериниң төлээлекчилериниң бүгүниитиге таарышкан дугуржулгаларны ажылдап кылырының харысалгалыг үе-чадазынче кирген Вена ужуражышкынарының чоруп турарын чугаалажып көргеш, бо чөвүлел хуралда төлээлеттирген күрүнелер, оон чедиишкиниг доостуғрунга Хельсинкиниң Түнел шиитпириниң бүгү принципиерииге бижы-биле, идегелдиг үндезилээш, чепсегленишкинии дүжүрериниң херээнге боттуг дешилгеге, киржикчи күрүнелериниң аразынга бүзүрежишкинии болгаш политиктиг, экономиктиг болгаш гуманныг талаларга харылзаалары бижыглаарынга идигліг, ханы утказлыг база деңдески кылдынган шиитпирлерии ол ужуражышкынга хүлээп аарынга бүгү хемчеглер-биле деткимче кылырынга боттарының шиитпирлиии медеглээнер. Олар ол дииптн бот-боттарынга удурланышкак шериг бөлүгленишкиннериие чарарынга удур, оларны хары угда тарадырры дээш, иинти Европа девискээрииге чаагай кожа-хелбээ туруш болгаш кады ажылдажылга дээш туржуп турар.

ЕАКЧ-ның (Европага айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазы-биле чөвүлел хуралдың) киржикчилери күрүнелериниң даштыкы херектер министрлериниң саналдатылынын турар ужуражышкыны Европада чепсектиг күштерииің болгаш аиаа-даа боо-чепсекти кызырар дугайында чугаалажышкыннарны чүгле эгелээрииге эвес, харын база Европаның айыыл чок чоруунуң болгаш кады ажылдажылганың еске-даа айтырыгларын шиитпирлээрииге идиглиг болур ийик дээрзинге бүзүрээрин чөвүлел хуралда киржип турар күрүнелер илередип турар.

Европага быжыг тайбың болгаш чаагай кожа-хелбээнинг кады ажылдажылгазы чүгле бо дииптe тургустунган девискээр-политиктиг боттуг байдалдарыы хүндүлеп көөрү-биле хандырганын ол ужуражышкынга хүлээп аарынга бүгү хемчеглер-биле деткимче кылырынга боттарының шиитпирлиии медеглээнер. Олар ол дииптн бот-боттарынга удурланышкак шериг бөлүгленишкиннериие чарарынга удур, оларны хары угда тарадырры дээш, иинти Европа девискээрииге чаагай кожа-хелбээ туруш болгаш кады ажылдажылга дээш туржуп турар.

ВКО-нуң болгаш НАТО-нуң дорт чоокшулашкан кызыгаарларының шугумуи дургаар ядролуг чепсек чок 300 километр калбак (кайы-даа талазынга 150 километр) ядролуг чепсек чок коридорну тургузар дугайында ГДР-ниң болгаш ЧССР-ниң саналдарынга хамаарыштыр чүл дээрге, кайы-даа талаиың бүгү ядролуг чепсээн — ядролуг миналарны кириштирбишаан, ядролуг октарны, оператив-тактиктиг болгаш тактиктиг ракеталарны, атомнуг артиллерииы, согугжу тактиктиг ужар түүлдүң чедирикчи самолеттарын, а ол ышкаш ядролуг чепсектн ажыглаар аргалыг зенит-ракеталарны ол куржагдан үндүреря чугула болур ийик.

Варшава Керээзиниң киржикчилеря күрүнелер ол ышкаш ядролуг болгаш химиктиг чепсектерден хостуг зоианы Балканнарга тургузарының дугайында бүгү талалыг чугааны үргүлчүлээри болгаш ханыладыры дээш туржуп турар.

Топ Европага чепсегленишкиннерии эвээжедириниң болгаш бүзүрежишкиинии быжыглаарының талазы-биле ПУРнуң ядиіп үндүрген планын чөвүлел хуралга төлээлеттирип киришкен күрүнелер долузубиле деткип турар. Ону боттандырып чорудары бо дипке тайбыңны болгаш дең-деска чорукту быжыглаарының чугула фактору болган турар ужурлуг.

6. Чепсегленишкинии дүжүрериниң талазы-биле хемчеглери боттандырып чорудар болза, тус-тус чөрлерге инспекцияны киириштир көөр болза ынчаарда чепсегленишкинии дүжүрериниң талазыбиле хемчеглериниң утка-шынарыига дүүшкек контрольдуң дээштиг системазы магадылаттынган турар ийик. Чепсегленишкинии херек кырында дүжүрериичe шилчип киреринии үезинде контроль айыыл чок чорукту хандырарының эң чугула чепсектериниң бирээзи эпаарын барымдаалаап, Варшава Керээзиниң киржикчилери күрүнелер, боо-чепсекти дүжүрериниң бүгү чурттар-биле кайы-даа талага ажыктыг экономиктиг болгаш эртем-техниктиг кады ажылдажылганы улам хогжүдериичe орүктарны дилеп тывараига белен боон, садыг болгаш экономиктиг солчуушкуннар талазы-биле шантыктаашкыннарны чэйладыры дээш, ЕАКЧның киржикчилери күрүнелериниң аразында Европага чавырлыышкынны, айыыл чок чорукту хандырарының, хамыктың мурнунда Германияның Федеративтиг Республиказында адаан-өжээнзиректериниң ходелиишкиннери, база каяа-даа болза, реваншизмни деткиир чорук чавырлыышкынның болгаш айыыл чок чоруктуң эрге-ажыктарына, Хельсинкиниң түнел шиитпириниң ёзузунга болгаш хоойлу-сөзүнге-даа удур боотурар. Ындыг ходелиишкиннерге моон соңгаар эң шиитпирлиг ойтур шавыышкыны бээр апаар.

Тайбының эрге-ажыктары, идегежириниң, улустар аразында бот-боттарын хүндүлежириниң болгаш найыралдажырының байдалын тургузар чорук — оларның аразында месилдежип, адаанажырының политиказын, антикоммунизмни албадаарының, расизмни кевтередириниң, бастын ылгаарының кандыг-бир хевирлерии ажыгларының, сөөк-язы ылгаар болгаш националисчи хөөннерии тарадырының кандыг-даа оралдажымышкынарын соксадырын негеп турар.

8. Варшава Керээзиниң киржикчилери күрүнелер бүгү чурттар-биле кайы-даа талага ажыктыг экономиктиг болгаш эртем-техниктиг кады ажылдажылганы улам хогжүдериичe орүктарны дилеп тывараига белеп боон, садыг болгаш экономиктиг солчуушкуннар талазы-биле шантыктаашкыннарны чэйладыры дээш, ЕАКЧның киржикчилери күрүнелериниң аразында Европага чавырлыышкынны, айыыл чок чоруктуң эрге-ажыктарына, Хельсинкиниң түнел шиитпириниң ёзузунга болгаш хоойлу-сөзүнге-даа удур боотурар. Ындыг ходелиишкиннерге моон соңгаар эң шиитпирлиг ойтур шавыышкыны бээр апаар.

(Уланчызы 2-ги арында).

ДЕЛГЕЛГЕГЕ ЧОРААНЫ

БЕРЛИН. Май 29. СЭКП ТК-ның Чиргине секретарь М. С. Горбачев «ГДР-ниң эртеми болгаш будүрүлгези чоигa бараан боон турар» деп делгелгеге чораан.

Ында делген көргүскен 1300 ажыг экспоиаттар ГСЧП-ниң экономиктиг стратегизии ботгаилырыи турарының дугайы көргүскен. Экспозиция эртеминиң болгаш будүрүлгениң доктаамал быжыглыг турар эвилелиин, ГДР-ниң ажылчы чонунуң амгы үеиии технологизыи станок тудуунда, электроникада, робототехникада болгаш ажыл-дүүмалышкы чурттуң улуг ажыл-агыйының өске-даа адырларынга ажылдап кылырынга болгаш ажыглап турарынга чедиишкиннерии ылереткен. ГДР-ниң болгаш Совет Эвилелиниң, ЭДЧ кежигүнери өскеда чурттарның аразында социалистиг экономиктиг интеграцияның доктаамал хаиылап турар чорудулгазын ол көргүзүп турар.

Совет удуртукчу-биле кады ГСЧП ТК-ның Чиргине секретары, ГДР-ниң Күрүне Чөвүлелиниң Даргазы Э. Хонеккер чораан.

БЕРЛИННИҢ ЮБИЛЕЙИНГЕ ХОЛБАШТЫР

БЕРЛИН, май 19. (СЭТАның тускай корр.). Ол хүи Политиктиг Консультативтиг Комитеттиң чөвүлел хуралыига киржип турган Варшава Керээзиниң киржикчилери күрүнелериниң делегацияларының баштыцнары Берлиниң 750 чыл оюн таварыштыр Кызыл Ратушага чораан.

М. С. Горбачев «Алдын номга» мындыг бижимелди арттырган:

«Берлиниң 750 харлаанының юбилейлиг чылында сайзырангай социалистиг ииитилелди тургузарыига, быжыг тайбың болгаш айыыл чок чорук дээш демиселге чаа-чаа чедиишкиннерлиг болурун акыдуңма Германи Демократтыг Республиканың найысылалының бүгү чурттакчыларыига күзеп тур мен.

Силериниң кайгамчыктыг хоорайыцар кажан немец черге хаиы социал болгаш демократтыг чаартылгаларның оруун ажыктан 1945 чылдың майның хүнериниң эгелээзии төөгүлүг кыска хуусааның иштинде улуг хемчээлдиг түүлдерии боттандырган.

Берлиниң коммунистери болгаш бүгү ажылчы чоннары иинтвлел амыдыралының бүгү талаларынга ССРЭ-ниң болгаш ГДР-ниң хөй талалыг кады хөделиишкинии быжыглаарыига төлептиг үлүгүн киирип, оон улам улуг ажыктыг болгаш чогумчалыг болурунга, ону чаа аргалар-биле байлакшыдарыига хөй түүлдерии кылып турар.

Республиканың бүгү чоиуиуң маадырлыг күш-ажылының ачызында бөгүнгү Европаның экономиктиг, политиктиг болгаш культурлуг төптериниң бирээзи, чаа түүлдериң демдээ, немец черге тайбыңның чөлеигнижи апарган «болуунуң найысылалынга олар дүрүм ёзугаар чоргаарланыр эргелиглер».

М. С. Горбачев акы-дүүмаиий чурттуң найысылдарының тураскаадлыг черлерии шаажаң савага совет мастерлерниң сиилбин чураны белекти Берлиниң чурттакчыларыига белек кылдыр тывыскан.

СЭКП ТК-ның Чиргине секретары белекти тыпсып берген, журиалистерге мынча дээн: Берлиниң юбилейи-биле ГДР-ниң болгаш оон назыысылалының чурттакчыларыига изиг байыр чедирип тур мен. Ажылчынарның болгаш тараачыларның немец черде баштайгы күрүнези — Герман Демократтыг Республикага кээр аас-кежиктиг болдум. ГДР-биле бистиң найыралывысты бис бедии-биле үнелеп база камнап турарывысты бо шакта чугаалакаан тур мен. Ол найыралдың улам хөгжөзи база быжыккан турарын күзеп турар бис. Ол бистиң ийи улустарывыстың эң улуг эрге-ажыктарыига харыы болур деп болай-дыр мен.

СОВЕТ ДЕЛЕГАЦИЯНЫҢ ЧОРУПКАНЫ

БЕРЛИН. Май 29. (СЭТАның тускай корр.). Варшава Керээзиниң киржикчилери күрүнелериниң Политиктиг консультативтиг комитединиң чөвүлел хуралыига киржип чораан, СЭКП ТК-ның Чиргине секретары М. С. Горбачев баштаан совет делегация Берлиидеи Москваже чорупкан.

Оон составында — СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы А. А. Громыко, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. И. Рыжков, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, ССРЭ-ниң камгалал министри С. Л. Соколов, СЭКП ТК-ның секретары В. А. Медведев.

Делегацияны ГСЧП ТК-ның Чиргине секретары, ГДР-ниң Күрүне Чөвүлелиниң Даргазы Э. Хонеккер, ГСЧП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ГДР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы В. Штоф, ГДР-ниң партия болгаш күрүнениң өскеда удуртукчулары аэродромга кээп үдээн.

Үдеп келгеннериҢ аразынга ССРЭ-ниң ГДР-де элчини В. И. Кочемасов турган.

* * *

М. С. Горбачев баштаан делегация ол-ла хүи Москвала ээп келген.

Делегацияны СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүери Л. Н. Зайков, Е. К. Лигачев, М. С. Соломенцев, В. М. Чебриков, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидаттар П. Н. Демичев, В. И. Долгих, Б. Н. Ельцин, Н. Н. Слюньков, Н. В. Талызин, А. Н. Яковлев, СЭКП ТК-ның секретарылары А. П. Бирюкова, А. Ф. Добрынин, А. И. Лукьянов, В. П. Никонов, Г. П. Разумовский, СЭКПниҢ Төп ревизия комиссиязының даргазы И. В. Капитонов, өске-даа эштер аэродромга кээп, уткуп алган.

(СЭТА).

Тараа культураларын интенсивтиг арга-биле ажылдап кылырынга, өстүрериига киирген үлүгхуузу дээш будүрүлгениң мурнакчыларын, ажылагыйларның болгаш будүрүлгелериниң тускай эртемниглерин, удуртукчуларын, эртемденнерии ССРЭ-ниң орденнери-биле болгаш медальдары-биле шаннаар дугайында

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

РСФСР-ДЕН

ТЫВА АССР-ДЕН

«КҮШ АЖЫЛЧЫ ШЫЛГАРАЛ ДЭЭШ» МЕДАЛЬ-БИЛЕ

Сергей Бырдаан-оолович **Сувакпит**—Улуг-Хем районда «Найырал» совхозтуң звено удуртукчузу.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы **А. ГРОМЫКО.**

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретарының орнунга **Т. МЕНТЕШАШВИЛИ.**

Москва, Кремль.
1987 чылдың май 15.

Эш Б. К. Будегечиевти Тыва АССР-ниң сан министри албан-хүлээлгезинден хостаар дугайында

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Эш Будегечи Конзулакович **Будегечиевтиң** пенсияже үнгени-биле холбаштыр ону Тыва АССР-ниц сан министри албан-хүлээлгезинден хостаар.

Тыва АССР-ниц Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы **Ч.-Д. ОНДАР.**

Тыва АССР-ниц Дээди Совединиң Президиумунуң Секретарының орнунга **В. ШАРАВИЙ.**

Кызыл хоорай,
1987 чылдың май 29.

Эш К. Д. Ондарны Тыва АССР-ниң сан министринге томуйлаар дугайында

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң **доктаадыры болза:**

Эш Кошкар-оол Доржуевич **Ондарны Тыва АССР-ниң сан министринге томуйлаар.**

Тыва АССР-ниц Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы **Ч.-Д. ОНДАР.**

Тыва АССР-ниц Дээди Совединиң Президиумунуң Секретарының орнунга **В. ШАРАВИЙ.**

Кызыл хоорай, 1987 чылдың май 29.

Варшава Керээзиниң киржикчилери күрүнелерниң Политиктиг Консультативтиг Комитединиң чөвүлел хуралының КОММЮНИКЕЗИ

рукту болгаш тайбыңны бызыглаарынга идиглиг болур ажыл-агыйжы харылзааларны бызыглаары дээш туржуп турар.

Варшава Керээзиниң киржикчилери күрүнелер гуманитарлыг талага бот-боттарының аразынга калбак кады хөделишкиннер дээш туржуп турар. Оларның бүзүреп турарыбиле алырга, тайбыңның болгаш хосталганың байдалдарында кижиниң амыдырап, чурттаары болгаш ажылдаар эргелери, күрүнелерниң тускай догуннаашкының хүндүлеп көрбүшаан, политиктиг, хамааты, экономиктиг, социал болгаш культурлуг эргелерин бүрүн холбаштыр долузу-биле боттандырып чорудары хандыртынган турзун дээш бүгү үүлдер • кылдынган турар ужурлуг.

9. Чөвүлел хуралда төлээлеткен күрүнелер улустар аразының тайбыңының болгаш айыыл чок чоруткун шериг болгаш политиктиг-даа база экономиктиг болгаш гуманитарлыг-даа талаларны хаара туткан бүгү талалыг системаларын хевирлеп тургузарын чедип алырынга шинтпирлиин бадыткан турар. Оон чарыллбас кезии экология талазы-биле оларның боттарының аразынга кады хөделишкиннер база болган турар ийик. Айыыл чок чоруткун ындыг системазы күштүг ажыглаарын азы күш-биле кыжаныышкыныны болдурбас, а улустар аразынга харылзаалар бот-боттарын хүндүлээриниң, найыралдың болгаш кады ажылдажылганың ёзугунга үндезилээн ядролуг чепсек чок делегейниң тургузарынга чедирер ийик. Социалистиг чурттарниң инициативазы месилдежишкиннерлиг туруштарны ажып эртеринче, улустар аразының харылзааларынга бүрүүгаар депшилгелиг формаларны, ажык-чарлыг, бүзүрежир байдалдарны бадыткап тургузарынче угланган.

Чөвүлел хуралдың киржикчилери КНО-да бо айтырыгларның талазы-биле саналоналдың калбаа-биле эгелээнинге байыр чедирген. Олар тайбыңның материалдыг, политик-эрге-чурумнуг болгаш моральпсихологтуг магадылалдарын хевирлеп тургузарының талазы-биле боттуг хемчегларже, бүгүдеге айыыл чок чоруткун болгаш месилдежишкиннериниң делегейде туруп турар одагларының дугайында бодалдарын илереткен болгаш оларны чугаалажыышкыныларның аргазы-биле политика талазы-биле шын шинтпирлээринге идепкейлиг идиг кылырынга боттарының шинтпирлинн бадытказаннар.

Чоокку Чөөн чүк девискээринге бүгү талалыг таарыштырылганы база бызыг тайбыңны хандырары-биле ацаа КНО-ның башталгазы-биле делегей конференциязын эрттирери эргежок чугула болур ийик, ацаа палестин улустуң кара чаңгыс дүрүм ёзугаар төлээлекчизи Палестинаның хосталга организациязы-биле кады бүгү-ле сонуургалдыг талаларны дең эргелиг кылдыр киришкирер ужурлуг. Ындыг конференцияны чыылдырарының практиктиг базымы болзаа КНО-ның Айыыл чок чорук Чөвүлелиниң беш доктаамал кежигүнү база бүгү-ле сонуургалдыг талалар кирип турар белеткел комитедин тургузары болур ийик.

Ирак болгаш Иран аразында чөрүлдээнн эң-не дүргениибиле соксадыры база делегейниң эрге-чурум талазы-биле бүгүденің хүлээп көргени нормаларның үндезининге ийи күрүненің дүрүм ёзугаар эргежыктарын барымдаалаан чугаалажыышкыннар аргазы-биле маргылдаалыг айтырыгларны шинтпирлээри делегей тайбыңының эрге-ажыктарынга дүүшкен турар ийик.

Чөвүлел хуралдың киржикчилери Оожум океанның мурнуу талазынга ядролуг чепсек чок зонаны тургузарынга байыр чедирип, Көрей чартык ортулукка тайбыцны быжыглаары, Мурнуу-Чөөн Азияда туруп турар бүгү-ле чөрүлдээлерин болгаш айтырыгларны политиктиг аргалар-биле, чугаалажыышкыннар-биле шинтпирлээри делегейниң айыыл чок чоруунуң эрге-ажыктарынга дүүшкен турар ийик деп бүзүрелин илергейлээн, ону чурт бүрүзүнүң хамаарышпас болгаш бот-догуннаан чоруун хүндүлээриниң, делегейниң ол девискээринге чазагай кожахелбээ харылзааларын болгаш кады ажылдажылганы хөгжүдериниң үндезининге чорудар. Афганистанга национал эптежилгени чедип алырынче, ону долгандыр байдалды ол чурттуң иштики херектеринче кандыг-даа холгаарлаашкыны соксадырының, ооң хамаарышпас болгаш бот-догуннаан чоруун хүндүлээриниң үндезининге политиктиг арга-биле дүргеп таарыштырарынче угланыышкынны деткээн. Политиктиг таарыштырылганың бир хевирэ кылдыр Афганистандан совет шериглерни үндүрер дугайында совет-афган дугуржулганы дүргеп боттандырарынга сонуургалдыг чорук илергейлеттингеп.

Чөвүлел хуралга төлээлеп киришкеп күрүнелер Африканың Мурнуу чүгүнүң улустарының империализмге, колониализмге апартеидтиң расисчи политиказынга удур демиселинге, хосталга болгаш ёзулуг хамаарышпас чорук дээш намибн улустуң СВАПО-ның удуртканы демисели-биле эпсеткил каттыштырып турарын бадыткаан. Анголаның болгаш Мозамбиктиң, оларның кожаларының хамаарышпас чурттарның улустарынга удур Мурнуу-Африка Республиканың агрессчи хөделишкиннерин шинтпирлин-биле буруу шапкан.

Чөвүлел хуралдың киржикчилери Төп Америкага чөптүг политиктиг таарыштырылгаже угланган күжениишкиннерни долузу-биле деткип турарын медегдээн, Никарагуага удур агрессчи хөделишкиннерни соксадыры дээш, бодунуң политиктиг болгаш экономиктиг хөгжүлдезининң оруктарын чон бүрүзүнүң хостуг база өскээртен киржилге чокка тодарадыр эргезин хүлээп көөру дээш туржуп турарын илергейлээн.

Чөвүлел хуралдың киржикчилери делегейде экономиктиг байдалдың чамдык талаларын, ооң иштинде кошкак хөгжүлдеми ажып эртеринде база делегейге экономиктиг чаа байдалды тургузары-биле холбашкан айтырыгларны чугаалажып көргеп. Ол айтырыглар талазы-биле документ хүлээп алдынган, ону парлап дыңнадыр.

11. Чөвүлел хуралга эвилелчи социалистиг күрүнелер аразынга кады ажылдажылганы хөгжүдериниң дугайында делгереңгей саналоналдың солчулгазын кылган. ПКК-ның Будапешт чөвүлел хуралының соонда эрткен үе иштинде Дашткы херектер министрлериниң комитединиң болгаш Камгалал министрлериниң комитединиң ажылын эки деп үнелээн, оларның моон соңгааргы сорулгаларын тодараткан.

Варшава Керээзиниң иштинге демниг хөделишкиннериниң айтырын чугаалажып тура, чөвүлел хуралдың киржикчилери дашткы политиктиг кады ажылдажылгага ам-даа шудургу болуру, ооң механизмин ам-даа сайзырангайжыдары, эвилелчи күрүнелериниң аразында политиктиг харылзааларның системазынга дең эргенің болгаш кайы-кайызы-даа харыысалгалыг болурунуң принциптерин чайгылыш чок сагыры чугула деп санаан. Дугуруштунган дашткы политиктиг утланыышкынны чорудары-биле эвилелчи күрүне бүрүзүнүң идепкейли болгаш инициативчизин бедидери чугула.

Ооң-биле холбаштыр Варшава Керээзиниң киржикчилери күрүнелериниң төлээлекчилери кирип турар хүн бүрү бот-боттарынга медээ бээр хөй талалыг болүктү тургузар деп шинтпир хүлээп алдынган.

Дашткы херектер министерстволарының база камгалал министерстволарының төлээлекчилериниң киришкеп чепсегленишкинин дүжүреринің айтырыгларының талазыбиле Варшава Керээзиниң киржикчилери күрүнелериниң тускай комиссиязын тургузар деп шинтпир хүлээп алдынган, ацаа боо-чепсекти, ылаңгыя ядролуг чепсекти кызыгаарлаарының база чепсегленишкинин дүжүреринің айтырыгларының талазы-биле саналоналдар болгаш медээлер солчур, ооң-биле кады эвилелчи күрүнелериниң инициативаларын чугаалажып көөр, ол талазы-биле кады кылыр саналдарны ажылдап кылыр. Комиссияны тургускаиы Варшава Керээзиниң киржикчилери бүгү күрүнелериниң боо-чепсекти кызыгаарлаарының база ону дүжүреринің айтырыгларының талазы-биле саналоналдар болгаш медээлер солчур, ооң-биле кады эвилелчи күрүнелериниң инициативаларын чугаалажып көөр, ол талазы-биле кады кылыр саналдарны ажылдап кылыр. Комиссияны тургускаиы Варшава Керээзиниң киржикчилери

Июнь 1 — Уруглар камгалалының делегей хүнү

ЧАШТАР – БИСТИҢ КЕЛИР ҮЕВИС

Уруглар камгалалының делегей хүнү 1949 чылдың ноябрьда үндезилеттинген. Ону оон бээр чылдын-на июнь 1-де демдеглеп эрттирип турар. Бир-ле дугаарында ол хүнүү 1950 чылда делегейниң 51 чурту эрттирген.

Бистиң чуртувус — аас-кежиктиг чаш назынның чурту. Бистиң чуртта өзүп орар салгал дугайында сагыш салыышкын ниитилелдин кичээнгейиниң төвүнде турар болгаш ниити күрүне херээ болуп турар. В. И. Ленинниң ат салганы Совет эрге-чагырганың баштайгы декреттериниң бирээзи — не болгаш чаш камгалалының дугайында Декрет болган.

Бисте уругларның мөзү-шынар болгаш күш-дамыр кижизидилгезиниң талазы-биле бүгү-ле таарымчалыг байдалдар тургустунган. Ол ышкаш бүгү социалистиг чурттарда уруглар дугайында сагыш салыышкын күрүнениң чугула херээ апарган. Чаштар камгалалы болгаш уругларның эргелери дээш демисел улустарның социал депшилгези, национал хосталга, улустар аразында тайбың болгаш найырал дээш демиселдиң чарылбас кезээ болуп турар. Совет Эвилели, бүгү депшилгелиг кижи төрелгетен тайбыңны быжыглаар дээш чайгылыш чок демиселди чорудуп турар.

КНО уругларның эргелерин болгаш сонуургалдарын камгалаар хемчегларин ажылдап кылган. Ынчалза-даа дыка хөй күрүнелерде ол эргелер болгаш сонуургалдар боттанмайн келген. Делегейде миллион-миллион чаштар аш-чутка, аарыг-аржыкка туттуруп, бижик-билиг чок артып турарлар. Аңаа өзүп орар салгалдың коргунчуг дайзыннары — капитализм, расизм, милитаризм бууулуг. Ынчангаш уругларның аас-кежии дээш демисел империализмге удур ниити демиселдиң тудуш кезээ болур. Чаштар аас-кежиктиг өссүн дээш чер кырынга быжыг тайбыңны тургузары — амгы үениң чугула айтырыы.

Уруглар дугайында сагыш салыышкын СЭКП-ниң Программазында, партияның чугула документилеринде, бистиң күрүнениң социал-экономиктиг хөгжүлдезиниң планнарында кииртинген. Совет Эвилелинде 130 муң санныг ниити билиг школазында 41 млн. хире өөреникчи өөренип турар. Школачыларны күрүне өөредилге номнары-биле хандырып турар. А бистиң республикада шупту 154 ниити билиг школазы бар. Оларда 67 муң хире өөреникчи өөренип турар. Чүгле Чырыдыышкын министерствозунуң шугуму-биле бисте 93 ясли-садик ажылдап, 10 муң ажыг чаштарны ажаап, кижизидип турар. Уругларның кадыкшылыын быжыглаар эмчилериниң болгаш эмчи сестраларының саны өскен. Ясли-садтар, школалар тудугларын калбарткан.

Чөөн-Хемчик районда «Искра» совхозтуң Арыг-Бажы сүт-бараан фермазында Диинчигеш аттыг ясли-сад бар.

Ол яслиниң ажылдакчылары Тамара Монгуш, Зоя Саая, Саая Чечек чээрби чаштарга амданныг чемнерни белетхеп берип, оларны агаарладып, ойнадып-хөгледип турарлар. Ферманың садигинде уруглар-га бүгү таарымчалыг байдалдарны тургускан.

ЧУРУКТА: «Диинчигештиң» ажылдакчызы Зоя Саая чаштар-биле.

О. ОХЕМЧИКТИҢ фотозу.

Бистиң чуртувуста бичии чаштар эң-не хайыралыг өзүп, доругуп турарлар. Ооң бүгү-ле херечи-барымдааларын бис көрүп турар бис. Ясли-садтар, школа, интернаттар шупту — уругларның эргезинде. Олар башкыларның болгаш кижизидикчилер дузазы-биле төлептиг хамаатылар кылдыр доругуп турарлар. Ада-иезиок-даа уруглар күрүнеиң долу кичээнгейинде, өске бүгү уруглардан ылгал чокка өзүп турар.

Кызылдың Дзержинский аттыг школа-интернады өөреникчилериниң амыдыралынга ёзулуг-ла төрээн бажыңы-биле дөмей. Ында оларның өөренириниг, кадык-шыырак доругарынга бүгү-ле таарымчалыг байдал тургустунган. Улуг, делгем класстар, арыг-силиг удуур өрээлдер, өөредилге мастерскаязы, спорт залы, столовая — шупту чогуур дениелде дериттинген. Ында башкылар болгаш кижизидикчилер уругларны боттарының ажыл-төлү-биле дөмей өстүрүп, кижизидип турар.

Онгу классты дооскаш-даа, бодунуң төрээн школазынче бажыңынче дег чанып кээп, башкылары-биле харылзаазын үспейн турарлар хөй. Ылаңгыя Роза Холаевна Бегзиге оон өөреникчилери аажок ынак. Ол уругларга төрээн иези-биле дөмей, сагыш човангыр. Хөй чылда ажылдап келген кижизидикчи башкыны өөреникчилер-даа, школа коллективи-даа хүндүлээр. Роза Холаевна ажылынга бердинген кижилериниң бирээзи.

Школа-интернаттың доозукчулары чурттуң кайы-даа булуңунда ажылдап, чурттап чоруурлар. Оларның аразындан башкылар, эмчилер, тудугжулар, чолаачылар дээш өскедаа тускай эртемниглер хөй. Школа-интернаттың өөреникчилери күш-ажылга бичиизиндеп кижизиттинген. Олар ынак школазының чанында 10 гектар черде садты боттары ажаап, өстүрүп, оон элбек дүжүттүг ап турарлар. Ол ышкаш чемге хереглээр ногаа аймаан база-ла боттары өстүрүп ап турарлар. Ында өөреникчи бүрүзү бодунуң чурттап, өөренип турар школа-интернадының ёзулуг-ла ээзи кылдыр кижизиттинип турар.

Удавас школаның онгу-классчылары өөредилгезин доозуп, школазы-биле байырлажырлар. Ынчалза-даа олар ынак башкыларын, ында артканы дуңмаларын утпас, олар-биле харылзаазын үспес, чүге дээрге олар кайгамчык найыралдыг өг-бүлеге кижизиттингеннер.

В. ТАНОВ.

ЧУРУКТА: бөлүк школа-интернатчылар.

Авторнуң фотозу.

ЧУРУЛГАГА ХАНДЫКШЫЛДЫГ

Кызылдың ураң чүүл училящезиниң чанында республиканың уругларның музыка-чурулга школазы ажыттынгандан бээр тос чыл болган. Школаның чурулга салбыры эрткен чылын баштайгы доозукчуларын үдээн.

Доозукчулар өөредилгезин Саян артында хоорайларда уламчылап турар. Сөөктен дүрзү-хевирлер чазаар ийи доозукчу Абрамцево хоорайның чурулга-үлетпүр училищезинде, бир кижи Иркутск хоорайда чурук башкызынга өөренип турар. Чамдыктары Москваның училищелеринде театр чурукчуларынга болгаш артистерге грим кылырынга өөренип турарлар. Оларның шупту чедишкинниг өөренип турарын ол өөредилге черлеринден школага кээп турар мактал бижиктер херечилеп турар.

Школаның чурулга салбырының башкылары В. Н. Тедорадзе, Г. А. Кудинова, Е. Б. Байынды өөреникчилерин бодун долгандыр турар чүүлдерин кичээнгейлиг хайгаарап, эскерип билиринге, чурулгага ылап-ла сонуургалдыг болурунга өөредир дээш бүгү-ле билиин, арга-мергежилин харам чокка берип турарлар.

— Чурукчу-даа болзумза, бодумну башкы кылдыр саналр мен. Чүге дизе бичиилерни өөредип, чаа талантыларны илередиринге ынак мен. Оларның чогаадыкчы салымчаяаның ёй-шаанда деткип, сайзырадыры чугула. Аңаа чогум-на башкы кижи улуг роль-ду ойнаар—деп, башкы Вера Никитична Тедорадзе чугаалаар.

Школада келир үеде эки чурукчулар, ус-шеверлер болурунга идегелди берип турар, уран чурулгага улуг сонуургалдыг өөреникчилер хөй. Чижээлээрге, Тожудан келген Айнык Төгүс эскеринчел, көрген чүүлдерин эки сактып алыычал болгаш чуруурунга ылапла талантылыг оол. Ол ам бешки классче кончуг эки демдектерлиг шилчээн. Арткан класстарны Москвага барып өөренир кылдыр школа ону чорудуп турар. Сес классче шилээн Алдынай Өлзейниң чурууру база эки, сагыгыр, дүргеи. Ооң чураан чуруктары композиция талазы-биле шын болуруи башкылары эскерген. Руслана Дагаажык, Аян Чашкак, Буян Хомушку, Эзир-оол Ондар болгаи өскедаа кызымак, эки өөредилгелиг өөреникчилерни маңаа хөйнү адап болур.

Школаның өөреникчи чурукчулары эң эки чуруктарын, даштан, сөөктен чазаан, пластилинден туткан ажылдарын янзы-бүрү делгелгелерге киириштирип турар. Москвага эртер Улуг Октябрьның 70 чылынга тураскаатканг делгелгеже школа бодунуң өөреникчилериниң чуруктарын болгаш чазаан чүүлдерин чоруткан. Ол ышкаш Юрга хоорайга болуп эртер уругларның VII Бүгү-сибирь чогаадылга делгелгезинче ажылдарны база чоруткан. Республиканың Алдан-Маадыр аттыг чурт-шинчилел музейинге школаның өөреникчилериниң ажылдарын делгээр тускай бүлүң удавас ажыттынар. Уругларның чураан, чазаан, кылган чүүлдерин аңаа доктаамал делгээр.

Республиканың аңгы-аңгы булуңнарындан келген школада өөренип турар салым-чаяаныг уруглар башкыларының болгаш кижизидикчилериниң сагыш човангыр кичээнгейинде бүргеткен чогаадыкчы, эстетиктиг чүүлдерге сагыш амыр кижизиттинип турарлар.

Л. МОНГУШ.

ЧУРУКТА: **Руслана Дагаажыктың чураан чуруу. Ону Юрга хоорайда делгелгеже чоруткан.**

О. ОХЕМЧИКТИҢ фотозу.

ЧАА САДИК АЖЫТТЫНГАН

«Барлык» совхозтуң ажылышчилериниң социал амыдыралынга база бир өөрүнүүр болуушкун болган. Саадак-Терек суурда амгы үениң негелделеринге дүүштүр туттунган, суг одалгалыг, делгем, чылыг, чырык, 140 орунлуг ийи каът уруглар сады ажыглалда кирген. Ону керээ ёзугаар районнуң көжүп чоруур № 741 механизастаттынган колонназының тудугжулары туткан.

Садикте малчыннарның, хөй уругларлыг өг-бүлелериниң уругларын дүн-хүн иштинде ажаалда-хайгааралда тургузуп, школаже киирерине белеткеп турар.

А. ХЕРТЕК,
«Шынның» корр.

Бөгүн — Химиктиң хүнү

ХИМИЯ: байдалывыс, көөр чүүлдеривис

Химия бистиң амыдыралывысче быжыы-биле кирген. Ооң продукциязын чер болганда ажыглап турар, ол радиоэлектроникада болгаш тудугда, чиик үлетпүрде болгаш көдээ ажыл-агыйда эртем-техниктиг депшилгеин тодарадып турар. СЭКП-ниң XXVII съезизиниң шиитпирлеринге дүүштүр химия индустриязының хөгжүлдезиниң болгаш сайзырап турарының дугайында профессионал байырлалдың бүдүүзүнде ССРЭ-ниң химия үлетпүрүнүң министри Ю. А. Беспалов СЭТА-ның корреспондентизиниге мынчаар чугаалаан:

— Бистиң байырлалывыс — тиилелге маршторы азы мактанган чугаа эвес болдур ийин. Бистер ажылывыс түүнелдерин үндүрүп, ону сайзырадыгайжыдарының аргазын дилеп, чедишкиннериниң болгаш четпес чүүлдериң чылдагаанналрын анализтеп турар бис.

Чылдың эгезинде бистиң адырывыс берге байдалга таварышкан: продукция будурер талазы-биле өревис январь айда 76 миллион рубль турган. Ажыл-агыйларның чамдык удуртукчулары боттарының шүшпең ажылын кыштың соок берге болганынга чылдагаанналр, агартынарын оралдажып турар, ол шын эвес. Транспорт үзүктелишкиннерлиг ажылдап, энергия болгаш чиг эт-биле хандырылга чогуур негелдеге четпейн турган. Чижээ, ТЭЦ-ке авария болганының уржуунда Казаньда «Оргсинтез» каттыжышкынның дериглери доңгаш, чарлып үрелген. Ооң түңнелинде олар 12 муң тонна полизтиленни чедир албаан. Мындыг берге байдал тургустуна бээрге коллектив кежигүннери удараваан, харын улам эвилелдиг ажылдап, чогуур хемчегларни ап, будурүлгениң болур-чогууру-биле ажылдаарын хандырган. Ындыг чижектер чаңгыс эвес.

Бистиң харылзашкак будурүлгелеривистиң бүгү комплекизи: Нефть болбаазырадыр болгаш нефть-химия үлетпүрүнүң министерствозу, Минералдыг чемнижидилгелер будурер талазы-биле министерство, Арга-арыг, целлюлоза-саззын болгаш ыяш болбаазырадыр ажылдап кылыр үлетпүр министерствозу дең-дески ажылдаан. Оларның-биле каны кылыр ажылдарының графигин тургускан, ону күүседип, бир демниг ажылдап турар бис.

Чедир кылбаан түүлдеривисти чедип алырынга ындыг арганаар дузалап турар. Берге үеде тыптып келген дуржулга ис чок артпаан: харылзашкак будурүлгелеривис-биле кады чамдык таварылгаларда ведомстволар аразының моондактарын дүрген ажып эртип, бистиң аравыста эренгейлээр, саазын шокарлаар түүлдер-биле демисежип турар апарган бис.

Январьда —сөөлгү чылдарда биске эң берге болган айже эглип көрээли. Бисти шынап-ла шыдажыр аргажок хире шүүмчүлээн чүве болгай, ынчалза-даа шүүмчүлелдериниң чөптүг болганын демдеглээри чугула. Хемчээл талазы-биле чыдып калыышкынывыстан аңгыда ынчаарда номенклатура ёзугаар 44 көргүзүүнүң түүле сезин күүсеткен турдувус. ССРЭ-ниң Химия үлетпүр министерствозу ниитизи-биле 52 муң аттыг янзы-бүрү продукцияларны будурүп турарын көөр болза бисмырнария Уставынга таарышпас түүлдү кылып, кем-херек үүлгедикчилерниге меге эмчи шынзылгазы кылып берип турган. Хуузунда малдыг кижилериниң малын тарып эмнээн дугайында журналды ол чорутпайн турган. Бир эвес аарыг малдарга шынзылга бижип берген болза, ооң айыылы кайы хире улуг болурун билбес кижи Ш. Ээдем эвес-ле болгай. Шак бо чоруу дээш Ээдем Шилимааны ажылындан хостаар ужурга таварышкан. Ниитизи-биле маңаа 19 кижиниң херээн көргеи.

Оор аттар деп чүвени билетура-ла садып ап турган коммунистер Чаанмай Саная, Санчат Нанчат, Шулуу Шалык оларның херээн истеп көрүбиле истелге органнарынче киирген. Улус депутаттарының О. Шынаа көдээ Советиниң күүскомунуң даргазы С. Артынага, совхозта профком даргазы В. Кылаң-оолга партия талазы-биле шынгыы доңгулданы совхозтуң парторганизация хуралынга берген.

«О. Шынаа» совхозтуң девискээринге шак мындыг кемхерек үүлгедишкинни канчап тыптып келгенил? Күрүне кызыгаарының чурумун сагыырын күштелдирер талазы-биле хемчегларни ап чорударынче чоп ортузунга, ылаңгыя хойжулар ортузунга кижизидилге ажылынче кичээнгейни районла совхозтар дирекцияларының, көдээ Советтериниң амдаа кошкак салып, лекция, беседаны ховар чорудуп турарын бо бүгү херечилеп турардыр. Эрге-хоойлу камгалаар органнар, тускайжыткан дружиналарның база чер-черде тургускулаан координация бөлүктериниң ажылын сула удуртуп келгении херечилеп турар.

Ажык-кончаа сүрүп, чиижең чорук кылган С. Уржанайның херээн Тес-Хем районнуң улус судунуң үнүүшкүнүүт хуралынга көргеш, 8 чылда хосталгазын казып шииткеш, хөреңгизини хавырар деп доктааткан. Ш. Бүрүн-Чыргалды 6 чылда, Б. Шалыкты 5 чылда хосталгазын казып шииткен, оларның хөреңгизии хавырар.

— Ажык-кончаа сүрүп, алыксак-чиксек чоруу дээш шиитиргеи С. Уржанай, Ш. Бүрүн-Чыргал, Б. Шалык оларның оруун шагда-ла дуглаар турган-дыр. Чаңгыс чер-чурттуглары бистерге дыка-ла човангыр болду. Бистиң совхозтуң парткомунуң, көдээ Советтиң күүскомунуң база бригадирлерин чепсе ажылының түңнели-дир. Бо кеминг херекти чогуур үеэинде буруу шаап турган болзувусса, тайылбыр ажылын күштелдирип чоруудуп, оон дээштиин чедип ап турган болза, бистиң О. Шынааның ат-алдарынга мындыг бүжар чүве турбас турган ийик—деп, суурнуң ажылчы чону суд соонда чугаалажып турганын база дыннаан мен. Ол чөптүг. Алыксак-чиксек кижилериниң артык сеткилиниң ара дүшкеии ол-дур.

М. ОЮН,
«Шынның» тускай корр.

Суд залындан

АРТЫК СЕТКИЛ АРА ДҮЖЕР

Оор-суук кылыр, алыксак-чиксек, ажык-кончаа сүрер, чиижең кижилерниң аяа долгаш, кедизинде барып кем-херекке онаажыр. Шак ындыг кижилерге хамаарыштыр тыва улустуң үлегер чугаазында «артык сеткил ара дүжер» дээни-даа чөп. Кайдыг-бир чүвени истеп, сүрген төөгү ирги бе деп бодай бербе, номчукчу. Күрүне кызыгаары үреп, ажык-кончаа сүрер чиижең кижилериң дугайында маңаа бижиир бис.

ССРЭ биле МАР-ның күрүне кызыгаарын эртери аңаа-ла бир чүве, кожазы аалдап шайга каар дус, от кыпсын алыр серенги дилеп алыр дээни-биле дөмей кылдыр бодаар хоралыг чанчыл ам-даа бистиң аравыста бар.

Бо чылдың май 15-те Тес-Хем районнуң «О. Шынаа» совхозунуң көдээ Культура бажыңын О. Шынаа суурнуң чурттакчылары долдур олурупкан. ССРЭ-ниң Күрүне кызыгаарын каржызы-биле үреп турар чурум үрекчилери-биле сүлчээр кылып, ажык-кончаа сүрүп, чиижең чорук үүлгеткен кижилериң херээн маңаа көргеи. Сөөлгү каш чылларда, бодаргайлаарга 1983—1986 чылдарда бо кижилер Моолда болүк кем-херек үүлгедикчилери-биле сүлчээлежип алгаш, олар-биле ажыт-чажыт чогубиле харылзажып, совет базаринар болгаш совет акша-биле моол хамаатылардан ааът, савыяа тоннар, моол тортуг ориап ап, ону чиик өртекбиле садып алгаш, улуг өртекке саарып, бодунга ажык-кончаа киирип ап турган. Аяк долар деп чонуң чугаазы бар. Оларның аяа долгаш бөгүн маңаа судтатканы ол. Ол алыксак-чиксек, ажык-кончаа сүрер чиижең кижилериң оруун хөй-ниити дуглап, оларны буруудаткан.

Ажык-кончаа сүргеи, алыксак-чиксек кымнарыл ол? Стакан Уржанай 1933 чылда төрүттүнгеи, сес класс дооскан. 1972 чылдан 1986 чылдың октябрь айга чедир «О. Шынаа» совхозтуң хойжузу чораан. Шиитгирер мурнунда совхозтуң мурнакчы хойжуларының бирээзиниге-даа санаттырып чораан. Мындыг кемхерек үүлгедириче Уржанайны кым албадапканыл? Амыдырал-чурттал-газында бергедээшкин турган бе? Чок. Ажык-кончаа үндүрүп алыр бодаан, кызыгаар эрттирип, оорлап эккеп берген ааттарыны ынай-бээр сайгарып, харындаа уруглар дамчыштыр садыглап турган. Оон хойжулап ажылдап турган, ажылдап ап турган акшазы амыдыралынга чедер болгаш артар турган. Бо дээрге Стакан Уржанайның ажырымчы чоруу-дур.

С. Уржанай ССРЭ-ниң Күрүне кызыгаарының дугайында Хоойлуну үреп, чүве билбес кижи ышкаш аажылап моол хамаатылар-биле харылзаза тудуп, бодунуң чурттап турганы Чедн-Кара деп черни бараан орнажыр «өртээл» кылып алган. Ол кызыгаар зоназының чурттакчызы кижи мен деп чүвени биле-тура-ла ажык-кончаа үндүрүп алыр сорулга-биле чиижең кижилерден бир бөлүк организастап, олар-биле дугуржуп, ужуражып келген үезинде ужуражыр черии, үезин, күрүне кызыгаарын өттүр кандыг бараанны, чежени эрттирерин баш удур сүмележип ап турган.

Ажырымчы, алыксак-чиксек чорук эки чүвеге чедирбес. Ол кажан-на бир илереп келир болгаш кем-херекти үүлгеткен буруулуг кижи кеземче хереэнге онаажыры албаи. С. Уржанай дээрэи күрүне кызыгаарын өттүр эрттирип келген ааттарын база янзы-бүрү моол бараннарны алгаш, улуг өртекке садып, чиижең чорукту кылган. Күрүне кызыгаарын өттүр чажыды-биле эрттирип келген бараннарның түңү улуг. Ону совет акша-биле санаарга он-он муң рубль боол турар. Ынчангаш С. Уржанай ол хире улуг кемхерек үүлгеткеи.

Шалык Бүрүн-Чыргал «О. Шынаа» совхозтуң хойжузу чораан. 13 чыл хой кадарган. Бо эрткеи үеиин дургузунда ажылынга багай диртип көрбээн. Харын-даа мурнакчылларның бирээзинге санадып, шаңнадып, мактадып турган. 64 харлыг. Мооң мурнунда үш катап шиитгирип чораан. Үстүнде адаанывыс оор бөлүктүң идепкейлиг киржикчизи ССРЭ биле МАР-ның Күрүне кызыгаарының чоогунга чурттап тура, ол бир моол хамааты-биле баштай ужуражкан. Оор ёзу-биле кызыгаар өттүр сүрүп келген ааттарны садып алгаш, ону өске кижилер дамчыштыр садар кылдыр олар аразында дугурушкан.

1984 чылдың сентябрь 1-деи 2-же дүне МАР-дан келген оорлар ССРЭ биле МАР-ның кызыгаарын дамчыштыр элээн каш аътты оорлап эрттирип келген. Ш. Бүрүн-Чыргал ол аъттарны Стакан Уржанай-биле үлешкеи. Ол аъттарның чамдызын бодунга алгаш, өскелерин «О. Шынаа» совхозка садыпкаш, артканнарын бодунуң төрел-дөргүлүи дамчыштыр саарыпкан. Бүрүн-Чыргал шиитизи-биле дыка хөй аътты садып сайгарган.

Байыр-оол Шалык. Ортуман тускай эртемниг. Сөөлгү үеде Тес-Хем район эмиелгезиниң дүрген дуза чедирер станциязынга ажылдап турган. Б. Шалык үстүнде бөлүк оорлар-биле сүлчээлежип алгаш, кызыгаар өттүр сүрүп келген оор аъттарны үлежиринге киржип турган. 1984 чылдың октябрь 5-тиң дүнезинде Б. Шалык 13 аътты Деспең деп черже сүрүп үндүре бергеш, аңаа бөлүк оорлар-биле үлешкеи. Б. Шалык 3 аътты алгаш, бирээзии «О. Шынаа» совхозка дужаапкаш, акшазын алган, 2 аътты бодунуң төрелдеринге үлеп берипкеи.

Ажык-кончаа сүрер, алыксак-чиксек бо кижилериң үүлгеткеи херээн допчузу-биле бижиирге мындыг-дыр. Бо хире аар херекти үлгедирииче С. Уржанай, Ш. Бүрүн-Чыргал, Б. Шалык канчап кире бергенил? Моол хамаатылар-биле аразында бараннар өттүржүп, чиижең чорук кылып турганын үстүнде адыг кирген херек үүлгедикчилериниң чаңгыс чер-чурттуглары билип турганы чугаажок. Дамчыыр чугаа далай чалгыы-биле дөмей.

Ынчалза-даа С. Уржанай, Ш. Бүрүн-Чыргал, Б. Шалык оларның бо херекти үүлгедиринге идиг берип турган удуртукчу ажылдакчылар база бар. Улус депутаттарының О. Шынаа көдээ Советиниң күүскомунуң секретары Хүрен-оол Кошкулак (бо чылдың май 13-те болган ажылчы чоннарның, администрativtиг комиссияның, эш хуузунуң судунуң каттышкан хуралынга Х. Кошкулактың херээн көргеш, ажылындан хостаан) үстүнде ады кирген кем-херек үүлгедикчиларинге оларның ааттарын шын деп меге шынзылгалар, «харындаа ааттарга паспорттар кылып берип турганы истелге үезинде илерээн. Ынчангаш ол эрге-дужаалын соора ажыглаан. Хуузунда малдыг кижилериниң ажыл-агый дептерии көрбейн, кижилериниң аксын дыннааш, шынзылга бижип берип турганы — кем-херек үүлгедишкинниге идиг болган. Ол бодунуң ээ-харыысалга чок чоруу-биле 16 кижиге меге шынзылганы бижип берген. Боду тускай ортумак эртемниг кижи хирезинде «Хоойлу-дүрүмнү эки билбезим-биле ындыг чорукту кылган мен», деп ол агартынарын оралдашкан. Ынчалза-даа хоойлу хажыткында харысалгадан кажан-даа чайлатпас болгай.

Совхозтуң кол мал эмчизи Ээдем Шилимаа база-ла ветеринарный фельдшер Ооржак Чойгана Ооржаковна Ооржак-Чойган Ооржаковна Ооржак-Чойган Ооржаковна Ооржак-Чойган

БЕЛЕКТИ ТЫВЫСКАНЫ

«Найырал — бергелерге каңнаттынар» деп үлегер сөстүн шынныы дайыныңқ чылдарында көзүлген. Совет Эвилелиниче фашистиг Германдяның халдаанының бирги хүнүнден эгелээш, Тываның ажылчы чону ССРЭ-ге дузалажыры-биле чангыс кижи дег акы-дүңмалышкы дузазын чедирген.

Тываның ажылчы чонунарының чыып алган акша-көрөнгизи-биле садып алган шүүргедекчи ЯК-76 дээр дайынчы он самолётту 1943 чылдың часкаар кыжын Москва хоогунга Чкаловск хоорайга 133 дугаарлыг шүүргедекчи авиаполкчуга Тываның төлээлери хүлээдип берген.

Фронтуга дузалаары-биле чыгган 126 вагон белекти чедирип бээри-биле С. Токага удуртқан төлээлер Москвага ынчан чеде берген. Олар самолёттарны хүлээдип бээри-биле Чкаловскиге баргап. Төлээлер-биле кады ССРЭ-ниң Ужар чүүл үлетпүрүнүң улус комиссары, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Шахурин, СЭКП ТК-ның килдис эргелекчизи Шаталин болгаш өскеда харыысалгалыг эштер чораан.

Төлээлерни чылыы-биле уткуп, хүлээп алган.

Аэродромда чыскаалдыр тургузуп каан самолёттарны хүлээдип бээрияның ёзулалын кылган. Самолёт бүрүзүнде «Тываның арат чонундан» деп бижээн. Оларны 133 дугаар шүүргедекчи авиаполктуң командири майор Т. Амельченко хүлээнип алган.

Самолёттарны хүлээткен төлээлерниң аразынга К. Кудажы (Улуг-Хем), партия ажылдакызы Доктугу (Чөөн-Хемчик), даараныкчы Мокайбан, улуг лейтенант Доржу, чогаалчылар С. Бюрбю, С. Самба-Люндуп база чораан. Тываның төлээлерия ужудукчулар-биле мендилежип, куспактажып, ошкажып-чыттажып турганнар. Оон ужудукчулар самолёттарга олурушкан, олар даваалаштыр ужудуп үнгеш, ынаар дээр хаяазынче көзүлбейн барганнар.

Чыылганнарга концерт номерлерин база көргүскен. С. К. Токэ ужудукчуларга «Коңгургайны» ырлап бергеп. С. П. Шипачёв Тыва дугайында шүлүктерин номчаан. Авиаполктуң ужудукчулары өөрүшкүлүг, улуг патриоттуг көдүрлүүшкүнүг байырлашкан, боттарының дайынчы даалгазын күүседип киришкеннер.

СОЧИДЕН ЧАГАА

Кызыл хоорайның Кочетов кудумчузунда 98 дугаарлыг бажыңга чагаалар, байыр чедиргеи телеграммалар, открыткалар бистиң делгем чүртүвүстүң кайы-даа булуңундан болгаш найысылал Москвадан-даа кээр. Почта харылзаазының бижиктери маңаа даштыкы чүрттардан безин келгилээр. Бо удаада чагаа делегейге билдингир курорт хоорай Сочиден келген.

«Эргим болгаш ынак эвай, ачай! Кайдыг чүрттап олур силер? Кадыкнар кандыг-дыр?» Чагаа ынчаар эгелээн. Ындыг чагаалларның кажан база кайын келирин бажыңның эзелери четтикпейн манап турар. Чүге дээрге, олар урулгарының дараазында кайы хоорайже азы кайы чүртче чоруптарын билир эвес. Ынчангаш медээ келир санында «Кларa, Валя, Ноэлла! Кандыг чүрттап чор силер, урулгарывыс?» деп харыы чагааны далаш-биле чорудуптар.

Тыва АССР-ниң алдарлыг артизи Клара Данчай-оол ашаа Валентин Данчай-оол-биле Сочиде «Интерцирк-87» программада киржип турар. Аңаа олар бо чылдың апрель 17-ден июнь 7-ге чедир социалистиг чүрттариың артистери-биле кады ойнаар. Ооң соонда база бир черже чоруптар, ынчан чагаа та кайын кээр.

1987-1988 чылдарның программазында кирип турар «Интерцирк-87» Улуг Октябрьның 70 чыл оюига тураскаттыган. Ында Польшадан Цветановтар сарбашкыннар-биле, Румыниядан артист Роячик аъттар-биле, ССРЭ-ден Любовь Кудрявцева адыгларбиле оюн көргүзүп турар. Моол Арат Республикадан артист Гамболдтуң агаарга дидим көргүзүглери солуп. Валентин биле Клара Данчай-ооллар «Саян дагларының тоолчаан төөгүзүн» көрүкчүлерге соңуургадып турарлар. Социалистиг чеди чүрт киржип турар бо улуг программада ССРЭ-ден алды номер киргеп. Оларның бирээзиниң Тывадан болуп турары өөрүнчүг.

— Ам бир чыл ажыг болгаш, чедеи харлаар мен. Совет Эвилели деп улуг, найыралдыг болгаш бызыг өг-бүледе чүрттап, уруг-дарыымның болгаш оларның урулгарының аксының кежиин көрүп чор мен. Улуг Октябрьның юбилейинин бүдүүзүнде ону миннири өөрүнчүг-дүр —деп, чагаанын авторунуң ачазы, күш-ажылдың хоочуну Оюн Мөгенович Данчай-оол чугаалап ор.

Шынап-ла, шаанда феодалдарга базыдырып, кыдат садыгжыларга мөлчүттүрүп, ашчуткa алып чораан тывалардың ам хөрээ хозаан, экти бедээн, эргези болгаш хүлээлгези улгаткан. Каяа-даа ажылдап, чүү-даа кылып чоруур болзувусса, чаңгыс улуг керекти бүдүрүп —коммунизмни тудуп турар бис. Ленинградта партия ажылдакчызы, Октябрь Революциязы орденниң эдилекчизи Владимир Чооду, Кээ-Хемде тараажы, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Дойбаң Дawaa, Москва облазында «Красные лучи» совхозтуң кол зоотехниги, Күш-ажылдың Кызыл Тук орденинiң эдилекчизи Александр Хертек туружук Афганистанда эмчи сестразы Ольга Күжүгет-даа ындыг — бурунгаар хөгжүлде, аас-кежик болгаш тайбың дээш түрүүн турар цирк артистери Данчай-ооллар оларның аразында.

К. ЧООДУ.

ЧУРУКТА: Ыраажы Урана Монгуш Овур районда «Коммунизмче орук» совхозта ажылдап турар. Чайлыг үелеринде суурда Культура бажыңының ажылдарынга идепкейлиг киржир. Хөйүүн мрызының киржикчизин. Тыва улустуң ырларын ол кончуг эки ырлап күүседир.

О. ОХЕМЧИКТИҢ фотозу.

Номга ынактың булуңу

БИБЛИОТЕКА— БИЛИГ ОРАНЫ

Соолгу үеде номнуң үнези улам улгадып келген. Номга ынактарның ниитилелиниң тургустуунганы ону бадыткап турар. Ол ниитилелдиң кежигүннери бистиң Бүрен-Хем суурда база бар.

«Эртинени чердеп хазар, эртемнеряи номдан тывар». Бо үлегер домак номнуң үнезин дыка-ла чиге, тода болгаш билдингир айыткан. Ындыг үнелиг эгги камнаар, камгалаар болгаш номчукчу бүрүзүнге чедирер дээш суур библиотеказының ажылдакчылары элээн ажылдарны кылган.

Библиотеканың ажылын ооң эргелекчизи, көдээ Совет депутады Н. К. Салчак удуртуп турар. Боду бо ажылга үр болбазын-даа болза, ажылынга бердингенин, анаа мергежээнин чонга көргүзүп четтингипкен.

Наталья Калиндуевна келгендеи бээр номчукчуларның саны үргүлчү озуп турар. Чүге дээрге ол ном бүрүзүн номчукчуларга чедирер хемчеглерни ап келген. Ылаңгыя көжүп чоруур дөрт библиотеканы, сезонныг ажылдаар ийи библиотеканы организастааны хову-шөлдерде тараажыларга, ыраккы одарларда малчыннарга болгаш алаак санай сигенчилерге ном номчуурунга таарымчалыг байдалды тургускан. Ол боду номга ынактар ниитилелиниң айыбиле чер-черге лекцияларны номчуп, беседаларны кылып, номну чонга тарадыр, номчукчуларны көвүдедир болгаш оларның соңуургалын бедидер талазы-биле пропаганда ажылын идепкейлиг чорудуп турар.

Суурда библиотека төвүлел ажылдап турар. Ол төвүлел библиотеканың ажыл планын чогаадып, кандыг ажыл кылырын дугуржуп, чонга дыңнадып турар. Номчулга конференциялары эрттирери база оларның удуртулгазы-биле болгаш киржилгеибиле болур. Ылаңгыя Ф. Угловтуң «Чон аразында кижи» деп номунга номчулга конференциязы солун эрткен. Ол номну номчуваан, оон арагаиың хайын болгаш халавын бялып албаан кижи суурда турбажок совхозта чок. Ук номну конференцияга сайгарган кижи бүрүзү аңаа хамаарышкан чижекти төрээн суурувустүң амыдыралындан киирип турду.

Библиотекага Бүрен-Хем ортумак школазының өөреникчилери үргүлчү кээр. Үстүкү класстарның өөреникчилери чогаадыглар бижиринге белеткелдя маңаа эрттирип турар. Илеткелдер, рефераттар бижиринге дузалыг материалдар база мында. Экзаменнерге белеткеиип турар өөреникчилер моон янзы-бүрү литератураны номчуп, ушта бижилгелерни кылып ап турар. А эге класстарның өөреникчилерин башкылар библиотекаже экскурсияладып, чамдыкта маңаа дыңналгыр номчулгаларны эрттирип турар. Өөреникчилерниң-даа, башкыларың-даа аразында бо библиотека-биле харылзаазы бызыг кижилер хөй.

Библиотекага келген номчукчулар СЭКП-ниң XXVII съездизиниң болгаш СЭКП Төп Комитединиң пленумнарының материалдары-биле база таныжып турарлар. Ылаңгыя илеткелдерге болгаш лекцияларга белеткеиген түскай эртемниглер болгаш удуртукчулар моон арга-сүме айтырар. Чүрттүң өөредилге черлериндe бот-өөредилге-биле өөренип турар ажылчынар литератураны моон ап, бижимел болгаш хынала ажылдарга белеткеиип турар.

Библиотеканың доктаамал номчукчулары пенсионерлер Сувандын Салчак, Ажыймаа Салчак, зоотехник Сегбе Моцгуш, ажылчын Монгуш Серенмаа дээш, он-оя номга ынактар болуп турар. Оларның болгаш черле номчукчуларның соңуургалын көдүрериигe болгаш ол соңуургалды хандырарынга библиотека эргелекчизи Наталья Калиндуевна Салчактың киирип турар үлүг улут.

С. САРЫГ,
«Буруңгаар» совхозтуң профсоюзулел комитединиң даргазы, номга ынактар ниитилелиниң кежигүнү.

«САМБАЖЫК» КӨДЭЭДЕ

Кунгуртут суурнуң бот-тывынгыр ураи чүүл коллективи Виктор Көк-оолдуң «Самбажык» деп шинзии чонга бараалгаткан. Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 70 чыл оюнуң бүдүүзүнде шаандакы амыдыралды көөрү, ону амгы хөгжүлдебиле деңнээри солун болгаш өөредиглиг.

Самбажыктың ролюн тудугжу Ян Ак чедиишкинниг ойнаан. Аныяк кыс Чинчи биле оон душтуу Бошкажыктың рольдарын хөжүм школазының директору Наталья Чүлдүм биле тудугжу Шыырап Сонам база бедик деңнелге күүсеткеннер. Черле ынчаш, шиидe киржип турар бот-тывынгыр артистериң хөй кезии совхозтуң ажылчыннары болуп турар. Чижээлээрге, Кызанмай Хүндүүну арга даамалы Андрей Маичын ойнаан.

Ырак болгаш хайын суурнуң чурттакчыларының бо хире улуг шинии боттандырганы оларның кызымак ажылының, ураи чүүлге бердингенiниң херечизи болур.

А. БОРБАК-ООЛ.

Кадыкшыл — байлаавыс

ҮЕЗИ КЕЛГЕН АЙТЫРЫГ

Ыраккы Моңгүн-Тайганың агаар-бойдузу ширии, соок, чайның ортан үезинде безин хар чаггылаптар чер. Ында бичии кижилерниң кадыкшылыының камгалалында ажылдап турар кижи болганымда сагыш-сеткилимни өйүп чоруур чамдык түүлдерни бижияседим.

Бистиң районнуң садыгларында бичии урулгарга таарыжыр аъш-чем аймаңның ассортиментизи дыка ховар. Чижээ, ягыы-бүрү кат-чимис, ногаа аймаңдан кылган соктар, пюрелер, «Малыш», «Малютка» «Детолакт» деп сүт холуксаларын бистиң маңаа эрткен чылын болгаш бо чылдың бирги кварталында барык сатпаан. А Кызыл хоорайга чеде бергеи көөрге хостуг садыш турар чорду. Бистиң бо черге дагаа чүүргазы, ак саржаг, сүт ыпкаш чүгула продуктуларны бир шаг болгаш сатса-ла садар.

Бичии урулгарның аъш-чем продуктуларының ассортиментизинде ындыг четпес түүлдер дугайында айтырыглар районо баштаар черинге, район Советиниң сессиязынга база тургускулаан кижи мен. Сөолгу үеде бо чылдың марттың төнчүзүнде хереглекчилер ниитилелиниң төлээлекчилериниң хуралынга-даа саналгадым. Харын колдуу чаңгыс: «Бистиң районну респотребсоюз, республиканың Садыг министерствозу дорт харылаар, ынчангаш Кызылда бар аъш-чем аймаа биске келбес ийикпе баазада чок» дээр.

Бо айтырыг чүге чылдан чылче шиитпирлеттинмейн келгеиил? Респотребсоюз биле Садыг министерствозунуң аразында харылзаа чогу ол бе?

Бистиң районнуң байдалын өөренип көргеш (аргыжары берге, ногаа аймаа үнмес, сарлыкты чүгле чайын саар болгай) бичии урулгарның аъш-чем продуктулары-биле хандырылгазын экижидер үе келгеи деп бодаар мен.

Урулгар —бистиң келир үевис. Оларны каң-кадык, бүгү тала-биле сайзыраңгай кижилер кылдыр өстүрери бистиң хүлээлгевис.

Деңзизи четпес, аргап, ханы четпес, рахиттиг урулгар, өкпе-досказарга тудар чүве болгай. Суг болза өскээр ага бээр дээр эйтигей. Бо бензиниың кайнаар-даа барганы билдинмес. А-76 маркалыг бензин өртээ 386 рубль турган. Ону чарыпканының дугайында документ чок. Ол саң-түңну уламчылаар болза оон-даа узуй. Аңныыр-тывыш ажылагай черииң даргазы В. П. Чмыхтың айтыышкынын ёзугаар ынчан турган кол бухгалтер Т. А. Мартемьянова үндүр бижээн.

В. Г. Мартемьяновтуң кылган үүлгедиглерин будулдурары-биле В. П. Чмых дыка хөй аргаларны ажыглаан. Боттарының аразында харылзааны чоигга көргүспес дээш В. Г. Мартемьяновту ажылындан үндүрүп-даа турган. Ынчалзаада оозу суд дамчыштыр катап ажылга тургустунуп-даа турган. В. Г. Мартемьяновтуң кадайы Т. А. Мартемьянова 1984—1986 чылдар үезинде бодунуң ашаанга кол шалыпчындан аңгыда немелле 339 рубль 03 копеекти төлеп берген. Ол бүгүнү В. П. Чмых биле-тура-ла күш-ажыл табелинге атты салып, аразында кылып чоруп турган херээн көргүспези-биле ийиги чергенин аргазын ажыглап турганы ол. Түңнелиниде Мартемьяновтарның-даа, Чмыхтың-даа аяа доларга, дарга кижи бодунун столунуң туружун ажыглап арткан, а херээжен кижи бодунун эки туразы-биле өскээр чорупкан, а эр ээзи штатта анчы болуп арткан.

Кыжын соокта үнты идиктер кижи бүрүзүнге чүгула. Кижиниң буду чылыг чорда, арын изип, үргүлчү хөглүг болдур. Доңгаи кижини көөрге, ак арыныг, сириңейнип чоруур. Бо удаада Кызылда күрүнениң кол аңныыр-тывыш ажыл-агый черинге чагыг ёзугаар 9 идик келген. Кымга бээрин дарга билир. Аразында үлешкен, Данзының бирги черинге А. С. Нурзет, В. П. Чмых, Н. С. Завалин, Т. Е. Князева, А. С. Санчат дээш оон-даа өскелер үлешкен. Оон өртээн ОБХСС-тиң дорт киржилгези-биле төлээннер. Бир эвес милиция органы аңаа киришпээн болза, Чмых ол үнты идиктерин эзер-чүген-биле азы Сыстыг-Хемниң ыяжы биле дөмей кылдыр үндүр бижип кааптар турган.

«Дагыр салаа тала тыртар» дээр болгай. Тус черге эш-өөр чыыр талазы-биле Чмых улуг рольдуг. 1985 чылда тракторист Федор Вилисов хем ол чарында ыяш чегииң участогунга оон девискээрии аштап арыглаан. Ол оон чаңгыс көпеек-даа албаан. Түңнелиниде Чмых бодунуң эжи болур Соловьевка нарядты тургускаш, акшаны бергеи.

Ол организацияга штаттан дашкаар он ажыг аңчылармы тудуп турган. Олар колдуунда тетчеглекчилер болгаш дарганың эш-өөрү турганы магат. Оларга шалың акшаны кайыын үндүрүп турганыл? Ол дугайында Чмых дорт харылаар аңаар. Оон-биле чергедештир моон мурнунда турган кол бухгалтер Т. Е. Князева 2125 рубльди самчыгдаан. Бүгүнге чедир ол чаңгыс-даа копеекти кассаже эгидпээн. Ында база-ла бир чүве бар.

Күрүнениң өнчү-хөреңгизин үлеп, акша-төгериин чашканнарга болур бе. Ону В. П. Чмых дорт харылаар апаар. Тус черге хыналданы Сан министерствозунуң контроль ревизия эргелеи чоруткан болгаш оон түңнелии чугаалажып көргеи. Хыналда эрткеи дээш Чмых кулаан ыксаш олурупкан. Чүге дизе кандыг-даа документ чок. Бухгалтерияда документилерии эңмелеп-сескелевээни-биле бүгү-ле чүве будалчак. Оон кандыг-даа документини үштүп аппаар болза кым-даа билбес. Дугаарлап, көктеп албаан. Туралаан-на кижи ону ажып көөр. Ынчангаш моон мурнунда бо бижиттинген чүүлдерни бадыткап турган документилерни ийилеп-чаңгыстап үзе соп аппарган. Моон алгаш көөрге тус черииң даргалары документ-биле ажылдап билбезин көргүскени-дир.

Бо бүгүнү хынаары-биле Кызыл районнуң иштики херектер килдизинче чоруткан. Оон кандыг-даа харыы чок. Истелгени кым-даа чорутпайн турар. Чүге дизе тус организация Кызыл хоорайның девискээринде, а чагыртыр черн Кызыл районда. Хоойлу ёзугаар алыр болза, кайы девискээрге херек үүлгеттинген болдур, ол черииң истелге органы кылыр ужурлуг.

Коммунист В. П. Чмых СЭКП Кызыл хооркомунун партия үчёдунда турар. Биртээ Кызыл районуң РАУК-ке чагыртыр болганда, учётка орта турар ужурлуг. Коммунист кижи бүрүзү ажылдап турар черииң айыы-биле учётка турарын Уставта дорт айтып кази-на болгай. Ол база-ла Уставтың хажыдымышкынындыр.

«ХЫРНЫ ТОТСА-ДАА, КАРАА...»

Арт, сын ажыр халдып чанып олурумда аъдым хенертен тура дүштү. Үүү болганын азыйы тыппайн, өзердеп дүжүп чыдырымда чиигеш диди. Көөрүмге өзериңиң кону үстү берип-тир.

— Ам канчаарыл? — деп Эки-Борамдан айтырдым.

— Аалга чедир ажырбас боор. Аал коданында Кызылда күрүнениң кол Аңныыр-тывыш ажыл-агый черииң даргазы Владимир Петровичи Чмыхта ийи өзер бар. Бирээзииң өртээ 50 рубль 51 көпеек чүве. Оон бирээзиин чээп алзывысса ажырбас боор. Ол харын-даа ийилдирзин-даа болза бериптер.

— Адыр, ийииң өртээ каштыр?

— Каш деп үүнер боор 101 рубль 04 көпеек-ле-дир.

— Шын-дыр. Ынаар хаптаал.

Бисти мурнай-ла ийи өзерия үндүр бижээн. Кайнаар-даа бараның билбеднвис. Ону үндүр бижээн дугайында кандыг-даа документ чок болду.

Чонинуң чугаазындан дыңнаарымга дарганың экиргээ кончуг болуп-тур. Ылаңгыя оон бодунга хуу ажыл кылып бээрге суг нарядты тулдур хаап бээр. Оон келерезе организациязынга келген өртекүнелиг түүлдерни таныш-көруштерииге үлеп турда амырда.

1985 чылда М. П. Михалев Н. А. Логинов, В. П. Гнатенко сүглэр баштадыр тараж тутkан. Олар дээрге В. П. Чмыхтын кады аңнаар өөрү чүве-дир. Гаражты тудуп доосказ, акшазын алган. Хүүсаллан эрте доосканы дээш 4064 рубль 54 көп шаңнал акшаны ол эштерге үлеп берген. Ол дугайында ведомоста ат салган документ арткан. А херек ырында аңаа кандыг-даа шаңнал акша ында көрдүнмээнин Чмых дарга эскет чоктап эрттирипкен.

1984 чылда Сыстыг-Хемлея ыяш келген. Ону ажыглап чадап турда, Улуг-Хем ол чарыындан оорлап аппарган. Ону ким-даа кадарып карактаваан. Түңнелиниде ыяш читкен. В. П. Чмых чаг берген кижи-биле чаргы кылыры дээри ышкаш, ол ыяшты үндүр бижирип-биле республика прокуратурязынче чагаа бижээн. Прокуратура ону хынап көргеш, боттарыңар бурууңарбиле чидиргениңер дээш ооң өртээн тыртары-биле республиканың Аңныыр-тывыш ажыл-агыйынче чагаа чорутkан. Ооң түңнелиниде 22044 рубль 40 көпеекти акт ёзугаар 1985 чылдың декабрьда үндүр бижээн. Ону үндүр бижээн дугайында акт тывылбаан. Ол актыны ким, кайнаар чорудупканыл? Каш кижи, кымнар тургусканыл деп чүве-бөгүнге чедир билдинмес.

В. П. Чмыхтың аразындан суг акпас кончуг эжи В. Г. Мартемьянов чүве-дир. Олар ийи чүнү-даа кылып болур. Кады аңнаар, балыктаар.

В. Г. Мартемьянов Күнгуртугнуң аңныыр-тывыш участогунга ажылдап турган, бодунуң кара туразы-биле өртекүнелиг дериг-херекселдерии штатта турзар аңчыларга бергеии дээш үндүр бижээн болду. Эзер дугайында үстүнде айыттым, 107 метр кабель турган. Оон бир метрде өртээ 5 рубль. Ниитизи-биле 535 рубль, оон аңгыда бир шоодай чигирии (52 р. 71 к.) үндүр бижээн. База бир элдеп чүве бар. Ийи мун алды чүс литр сут-биле огород ёзугарар болза оон кыштап чинр огурецти дузаап ап болур. Барып-барып ол хире литр бензин ис чок читкен. Бензинии түскай

Адрезивис: 667000, Кызыл хоорай, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, 3

ТЕЛЕФОННАРЫ:

редакторнуң 2-24-63, редакторнуң орлакчыларының 2-35-24, 2-23-54 харыысалгалыг секретарының 2-23-35, секретариатның 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш үлетпүр киллистериниң 2-31-75, пропаганда болгаш совет тургузуг киллистериниң 2-37-13, чагаа киллизиниң 2-41-27, информацияя киллизиниң 2-20-60, культура киллизиниң 2-23-54, кедээ ажыл-агый киллизиниң 2-21-47, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солуи келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Солуунуң индекизи 54241.
Чылда 300 катап үнер.
Хемчээли 2 парлалга амазы.
Тиражы 22108 эка.

Тыва АССР-ниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының херектериниң талазы-биле күрүне комитединиң типографиязы. Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1.

Чагыг № 3519.
ТС—00327.

ТВ

ИЮНЬ 1-ДЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

7.00 — Эртенги гимнастика. Мультфильм, Музыка. 7.30 — «Ye». 8.10 — Бут бөмбүүнүң доңчулалы. 9.45 —Джамайка». Уран-чечен телефильм. 1-ги сериязы. 9.50—10.00 —Медээлер. 16.00 — Медээлер. 16.10 — Уруглар камгалалының Делегей хүнүнге. Док. телефильм. «Аас-кежиктиг чаш назын». 16.45 —«Ковпак дугайында бодалдар». Уран-чечен фильм. «Карпаттар, Карпаттар...». 3-кү фильм. 1-ги кезээ. 18.00—СЭКП ТК-ның кежигүнү. Иркутск СЭКП обкомунуң бирги секретары, СССР-ниң Дээди Советиниң депутады В. И. Ситников-биле ПТУ сургуулдарының ужуражыышкыны. 18.45 — Бөгүн делегейде. 19.00 —«Дүгедээшкин-болгаш эде тургустунуушкун». «Шаңналдың өртээ». Кедээ ажыл-агый машиналарының А. В. Ухтомской аттыг заводунуң ажылының дугайында. 19.30 — Польша болгаш оон барыын чүкте меге «өңнүктер». 19.50 — «Фламинго аас-кежик экээр». Уран-чечен телефильмниң баштайгы көргүзүү. 21.00 — «Ye». 21.35 — «Бистиң сагыш човашкыныыс оларның кыймынган эртпезин». Уруглар бажыңнарында болгаш интернаттарда ажыл-агый байдалының дугайында. 22.40 —Ураи чүүл мастерлеря. Ефим Копелян. 23.30 —Бөгүн делегейде. 23.45—00.30 —Бут бөмбүүнүң доңчулалы.

ИЙИГИ ПРОГРАММА МОСКВАДАН

8.00 — Эртенги гимнастика. 8.20 — «Аракелянның садыы». Док. телефильмниң баштайгы көргүзүү. 8.50 — «Ырларым, мээң ырларым». 9.20 — Док. телефильмниң баштайгы көргүзүү. 9.50 —«Хүн дег чырык лаа». Уруглarга уран-чечен телефильмниң баштайгы көргүзүү. 11.00 — Эртем болгаш амыдырал. 11.10—«Хөглүг нотkалар». Чалыы ыраажылар конкурузу. 14.10 —14.20 —Медээлер.

КЫЗЫЛДАН

17.30 — Уруглarга мультфильмнер. 18.30 —«Делегей чечектиг шыкка дөмей». Кызыл хоорайның № 16, № 20 уруглар садтарының, Уруглар камгалалының делегей хүнүнге тураскаткан концерти. 19.05 — «Азия төвү». Үндүрүлгеде: Медээлер. «Улуг Октябрьның 70 чылын төлептиг уткуур». Бөгүн — Уруглар камгалалының делегей хүнү. 19.25 — Док. фильм. 19.45 —Медээлер. 19.55 —Чарлалаар.

МОСКВАДАН

20.00 — «Тамчыктыг удуңар, чаштар!». «А бистиннде...». 20.15 —«Делегей панорамазы». 21.00 —«Ye». 21.35 —А. Борин. «Удур келген дилиндек». Телефильм-шин. 23.15—23.40 — «Дружба». Чадаг-тергеге маргылдаалар.

Редактор
В. С. ШАРАВИИ

агаар

Республикага булуттап, аазыр, чамдык черлерге бичии чаастаар. Соңгу-барыын чүү-үглуг хаттың дүргени секунда-дада 9—14 метр, диңмирээшкии үезинде 15—20 метр чедир күштелир. Агаарның температуразы дүне 10—15, хүндүс 23—28 градус изиир.

Кызылга булуттап, аазыр, чагбас. Хүндүс диңмирен болур. Агаарның температуразы дүне 12—14 градус, хүндүс 25—27 градус изиир.

Автооруктарга чүвениң көстүрү эки, диңмирээшкии боон болур.

КИНО

МАЙ 31-де

«НАЙЫРАЛ»: «Бал сказок» 10.00, «Кин-дза-дза» 11.50, 20.30, «Трое мужчин и младенец в люльке» 15.00, 16.50, 18.40 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Сказка о царе Салтане» 10.30, «Аты-баты шли солдаты» 12.00, «Тайна двух океанов» 13.40, 16.30, «Внимание всем постам, где ваш сын?» 19.20 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Варвара-краса, длинная коса» 9.40, 11.30, 13.20, «Без срока давности» 15.10, 17.10, 19.00, 20.50 шактарда.

«ВОСТОК»: «И еще одна ночь Шехерезады» 10.00, 11.40, «Любовные письма с подтекстом» 13.20, 15.10 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: к/б: «Белый клык» 14.00, «Двойник» 16.00, 18.00 шактарда.

«ЧАЙГЫ» к/т: «Киносборник» 12.00, «Зорро» 13.10, 15.40, 18.10 шактарда.

Шоодугжугаш

ЭРТЕНГИ ЧУГАА

— Алло! Телеателье бе?

— Ийе, телеателье-ле-дир.

— Бажыңыңар адрези, фамилияңар? Телевизоруңар марказы?

— Чүзү үрелип калгаиыл?.. 20-ниң хүнүнде эртенгиниң 9 шактан 14 шакка чедир бажыңыңарга маңаа олурукар.

— Маңаарының үрүн. Бөгүн чаа-ла 1-ниң хүнү-ле болгай. 20-ге чедир-даа болза, маңаар бе? Ажылдыг кижи канчаар мен!

— Силер-даа, бис-даа ажылдыг улус-тур бис. Маңа дээнде маңаар апаар силер!

— Бажыңче мастер чалап болбас бе? Хөй үе-шак чидиреринии бергезин аа?

— Бажыңче-даа чалаарынарга, мастер чүгле 30-де чеде бээр. Оон бетинде чорудар мастериис чок.

— Силерниң бүдүүлгелериниң ажылдаар шагы өске албан черлери-биле демей, кандаай чүвел? Кежээ ажыл сооида маңаа болбас бе?

— Чок!

• • •

— «Рембыттехника» бе?

— Ийе.

— Чагыгдаан хүлээп ап көрүңер. Холодильнигим соотпастай берген.

— Бээр сөөртүп эккелинер!

— Ону сөөртүр транспортту кайыын алыр кижи боор мен?

— Ол силерниң херээңердир. Та кайыын ачылап, кымбале дугуржуп ап чыдыңар! Бисте машина-терге чок.

— Кажан чедире бээр мен ынчаш?

— Келир неделяны сөөлзүредир суг эккелзиңзе ажырбас-ла боор.

— Хуусаазының ыраан але? Аар холодильникти беш дугаар каъттан бадырарының бергезин. Мастерни бажыңче чалап болбас бе?

— Чок!

• • •

— Водоканал?! Краннардан суг аттыгын туруп берди. Дүлүүр чыгадывыс. Дүргеи кээп көрүңер!!

— Даарта бажыңыңарга маңаа олурукар. Мастер чеде бээр.

— Ажыл-агыйлыг кижи канчаар мен? Бергезин аа?

— Краннардан суг аттыкпас кылдыр кылдыртып алыйн деп болаар болзуңарза маңаар апаар силер. Ол силериң херээңер-дир.

— Кежээ ажыл сооида келзинерзе кандыг чүвел?

— Чок! Чүгле даарта.

— Алло! Кадай? Че, мындыгдыр. Даарта кежээден бээр мүн-не чайланы бээр боор мен. Ол-ла. Ам сут аттыгын турар черии дуй тудуп алгаш турайн. Моон адырлып болбас-тыр. Мээң ажылдаар черимче долгап кат: соңгузу хүн чеде бээр деп. Мастерлериңе келир үезиндыг хире-дир.

М. ОЮН.